

POGLED NA SVOJE DELO

MAJDA MRAMOR

Posebne knjige – posebne zgodbe

Ob Mednarodnem dnevu knjige za otroke aprila 2023 je izšel seznam poučnih in leposlovnih knjig za otroke *Posebne knjige – posebne zgodbe*, izjemno uporabno gradivo, ki sta ga uredili mag. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar Črnič. V uvodu pišeta: »... *saj imajo knjige moč, da zdravijo in tolažijo.*«

Tudi sama se srečujem s posebnimi knjigami, v katerih pišem spremne besede. Moja želja ob tem delu je, da spremne besede dosežejo mlade bralce in tudi njihove starše in vzgojitelje. Moj referenčni svet je družina in tisti odnosi v njej, ki nam dajejo temelje za pot v svet in življenje. Izkoriščam priložnost, da spomnim na osnovne resnice vzgajanja in odnosov v družinah, na resnico, da pridejo otroci na svet z dobrim namenom in da jih starši in vzgojitelji po svojih najboljših močeh pripravljamo za pot v njihovo dobro življenje.

Ves čas bi se radi imeli lepo, taki se rodimo. Novorojeno bitje ima dve pomembni drži: poskrbeti zase in uživati. Počasi se učimo iz hedonizma prestopiti v realnost in iz egocentrizma v socialno bitje. Te poti so res raznovrstne in v posebnih knjigah so posebne zgodbe, navadno take, o katerih neradi razmišljamo ali se jim izogibamo, ker nas navdajajo s strahom, predsodki – čustva so naši odzivi na dogajanja, ki jih ocenimo za pomembna. Čustva so tista, ki igrajo pomembno vlogo pri tem, kako živimo svoje življenje, ga pobarvamo rožnato ali sivo. So most do drugega. Vplivajo na naše odločitve. Z njimi lovimo prilagoditve in ravnesja – v telesu in duši.

Razvoj čustev je proces in zakonitosti razvoja čustvovanja pri otrocih so pomemben dejavnik, ki določa, ali je posebna knjiga za otroke uspešna pri nagovarjanju bralca – da se v njej najde in jo raziskuje.

Čustveni odzivi pri otrocih niso kontrolirani, njihovega obvladovanja se naučijo skozi vzore, ki jih dajejo njim pomembni ljudje, najprej starši in vzgojitelji, nato pa idoli in vzorniki, tudi junaki v literaturi.

Čustva so prijetna in neprijetna, res je, da so neprijetna dvakrat pogostejša kot prijetna. Posebno mesto v psiholoških obravnavah pa imajo potlačena čustva. Potlačimo neprijetne dogodke in ob njih naše doživljanje, potem pa se nepričakovano pojavijo v situacijah, kamor po našem mnenju sploh ne sodijo. V posebnih zgodbah je dobra priložnost za bralčevo srečanje s potlačenimi občutki in izkušnjami ter za njihovo predelavo in ob tem za čustveno razbremenitev. Potlačena čustva prepoznamo po tem, da se ob njih občuti nemir, strah, mišična napetost in tudi telesne bolečine, so eden od razlogov za nastanek psihosomatskih bolezni.

Kako naj s čustvi pri otroku? Najprej jih dovolimo, jih priznajmo. Poslušajmo, ko jih otrok izraža, in pokažimo razumevanje. Narobe je, če jih prepovemo ali odganjamo, nevarno za potlačitve. Pomagajmo otroku, ko je v tem procesu, da bo

vztrajal in jih prebrodil. Kadar doživljamo prijetna čustva, veselje, ljubezen, naj to traja in se razleze v vse pore po telesu!

Knjiga z naslovom *Bratov kožuh*, avtorja Jaapa Robbena, ki je izšla 2021 v zbirki Odisej pri Mladinski knjigi, je na seznamu uvrščena med posebne zgodbe za napredno samostojno branje za starost od 12 do 15 let.

To je izjemna knjiga. Toplo bi jo priporočila tudi odraslim, staršem in strokovnjakom, ki se profesionalno ukvarjajo z ljudmi, ki se znajdejo v posebnih razmerah. V tej knjigi gre tako za posebnosti, ki jih prinaša otrok z motnjo v duševnem razvoju v družino in odnose v njej, zapleta pa se tudi na socialnem področju in opisuje svetove junakov, ki jih le redko lahko spoznamo tako поблиže. Napisana je tako doživeto – skozi glavna junaka, brata, ki drug drugemu nudita toplo zaščito, kožuh – kot bi pisatelj pisal na osnovi svojih osebnih izkušenj.

Avtorici seznama izborno izluščita vsebine, ki jih zgodba obravnava. So odlična orientacija, ko načrtujemo obravnavo zgodbe z mladimi ali s starši otrok s posebnimi potrebami.

Bratje. Sorojenci so v družini sestavni del podsistema otrok. Starša oblikujeta družino, povabita otroke – svoje najljubše goste – v svoj dom. Tu je prostor za to, da otroci vadijo in izkusijo, kako poskrbeti za svoje mesto v družini in kako ustvariti prostor še za druge. Kadar staršem uspe pokazati, da so zanje vsi dragoceni, da imajo svoje otroke najrajši – vsakega na svoj način – bo nujno prisotna rivaliteta med sorojenci majhna. Predvsem pa bodo vezi med sorojenci močne, posebne, take za življenje v prihodnosti, tudi ko staršev več ne bo. Odnosi v družini imajo lastnosti, ki jih v drugih odnosih, npr. v prijateljstvu, ni.

Družina je lahko popolna, enostarševska, sestavljena. V vsaki funkcionalni družini pa vlada sistem, natančna delitev vlog. Starša – najprej sta partnerja in želimo si, da bi to ostala ves čas, ko dobita otroke, pa partnerstvu dodata starševstvo – sta odgovorna za zdravo vzdušje doma, za dom, kamor vsi radi pridejo. Otroci imajo nalogo spoznati sebe in raziskati svet, pri tem jih starši vodijo. Starši imajo vodilno vlogo, z mejami, ki jih postavljajo otrokom, jim nudijo varnost. Družina v naši zgodbi je razpadla. Starša nista bila kos težki situaciji, ki je nastala z rojstvom sina s pomembnim zaostankom v razvoju. Nista si znala dajati podpore, zatajevala sta svoja čustva, nista zmogla sprejeti resnice o tem, kako je z njunim sinom – umikala sta se resnici, da njun otrok ne bo nikoli samostojno živel. To je huda bolečina staršev, ki imajo otroka s tako obsežnim razvojnim zaostankom. Prehoditi morajo dolgo pot spoprijemanja: od šoka ob ugotovljeni motnji do tega, da se ne borijo zoper stanje, temveč ga realno sprejmejo in tako ob pomoči strokovnjakov izpeljujejo svojo starševsko nalogo – da imajo vse svoje otroke brezpogojno radi.

Mladostniki s posebnimi potrebami so del našega socialnega okolja in želimo si, da so dobro vključeni med nas navkljub svojim posebnim potrebam. V zgodovini, še v polpretekli, smo drugačne otroke izločali in zanje urejali posebne institucije, prilagajali smo jim učne programe in načine učenja. Zdaj sledimo načelu inkluzije, seveda pa ne za vsako ceno – še vedno imamo ustanove za ljudi, ki potrebujejo več prilagoditev. Na starše in učitelje, vzgojitelje pa poleg tega, da prilagajajo učne vsebine in tehnike učenja, pade velika naloga, da otroke s posebnimi potrebami zaščitijo pred posmehi vrstnikov, da se posebej angažirajo pri iskanju močnih

strani teh posebnih mladostnikov. Nedvomno je otrokom s posebnimi potrebami treba pomagati, da bodo razvili svojo samozavest in občutek vrednosti. To bi bila zanimiva tema za srečanje s starši, saj se v vsaki skupini srečamo z otroki s posebnimi potrebami, v razredu so tako obravnavani vsaj trije.

Očetje samohranilci se lahko znajdejo v taki vlogi iz različnih razlogov. Lahko gre za bolezen matere, smrt. Lahko sta se trajno razšla zaradi kulturnih in ozemeljskih ovir. Največkrat pa srečamo zgodbe, ko se starša ne moreta sporazumeti, kako bo z otroki po njunem razhodu. Vsi vpleteni si prizadevamo, da otroku ostane starševstvo, da ima še naprej oba starša, a to so pogosto težka razreševanja konfliktov in dolgotrajna pogajanja. V zgodbi opisan oče je ostal s sinovoma in zanju slabo skrbel, mati pa se je vključevala v odgovornosti starševstva le občasno. V resnici noben od staršev, kjer se oba starša vključujeta v odgovornosti starševstva, tj. stike, preživnine in še kaj, ni samohranilec. In res je, da otrok potrebuje od samega spočetja dalje oba starša – spet pomembna vsebina za pogovor s starši.

Odgovornost je vrlina, ki jo posredujemo svojim otrokom predvsem s svojim vzorom. Je del varnega vzdušja v sredinah, posebej v družinah. Otrokom jo kažemo, ko se odrasli držimo dogovorov. Najprej mi, odrasli, potem lahko pričakujemo, da se bodo tudi otroci vedli odgovorno. V naši zgodbi je lik očeta primer neodgovornega človeka.

Prezare. V tej zgodbi so opisani iskreni napor starejšega otroka, da bi olajšal bolečino matere, ki jo povzroča bratovo stanje. Njegove prevare, ki se jih je domislil s prinašanjem risbic od nemočnega sina, so v resnici dobronamerne. Povsem drugačne pa so očetove prevare in manipulacije, ki so sprevržene. Izkorišča sinovo bolezen in neboljnost za to, da se izvija iz svoje revščine in nemoči odraslo urejati svoje življenje.

Revščina, ki jo opisuje pisatelj, je vsestranska – otroka živita v neurejenem domu in okolju, brez osnovnih življenjskih pogojev in predvsem brez zaščite staršev. Izjemna je moč glavnega junaka, ki ne obupa in ga navkljub vsemu vodi iskrica želje po življenju in ljubezni.

Socialnovarstveni zavodi so poskus družbe, da nadomesti dom za ljudi, ki potrebujejo veliko prilagoditev. Seveda so pravila življenja v teh ustanovah taka, da vzdržujejo osnovne, varne pogoje bivanja. Pisatelj pa nas ob tem doživeto opomni, kako je varna povezanost, osebni stik z nam pomembnimi ljudmi tista sestavina, ki jo je v zavodih najtežje nadomestiti, v resnici pa je gibalno želje po življenju.

Spolnost je tema, o kateri bi se morali z mladostniki pogovarjati vsakič, ko je za to iztočnica ali prilika – in v tej zgodbi so opisi, ob katerih lahko spregovorimo o načinih, raziskovanju in doživljanju spolnosti, o homoerotičnosti in heteroerotičnosti.

Starševstvo je naloga in vloga, ki jo dobimo, ko pridejo otroci. Otroci bodo imeli dobre pogoje za rast in razvoj, če jih res sprejmemo kot svoje najljubše goste v svoj dom – ki sta ga pripravila dva, z ljubeznijo povezana človeka. In otroci so gostje, ker jih skozi varno navezanost in vzgojo pripravljamo, da bodo z veseljem stopili v svoje nove domove in zveze, v svoje družine.

Avtorici seznama sta teme iz posebne zgodbe *Bratov kožuh* uredili po abecednem redu, čemur v prispevku sledim. Posebej plodni bodo pogovori, ko si bo vodja srečanja izbral temo, ki je zanj osebno pomembna ali izkušena. Tak pridih je čutiti ves čas branja *Bratovega kožuha* in ta ima posebno moč za vživljanje v posebno zgodbo.